

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2025-292-6-75-88>

УДК 005.92:658+330.131.7

ПОСТУЛАТИ, ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ЗМІЦНЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Севост'янов В.С.

POSTULATES, LAWS AND PRINCIPLES OF STRENGTHENING A POTENTIAL OF AN ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY SYSTEM

Sevostianov V.S.

Розглянуто підходи до розуміння економічної безпеки підприємства, зокрема захисний, конкурентний, ресурсний, стійкісний, еволюційний, процесний, гармонізаційний та конвергентний. Надано розуміння економічної безпеки підприємства у межах кожного з таких підходів. Висвітлено поняття системи економічної безпеки підприємства та надано її розуміння. Показано, що наявні різні підходи до розуміння відповідної системи, зокрема її сприйняття як сукупності функцій, суб'єктів, об'єктів та методів; як сукупності заходів різного характеру; як сукупності суб'єктів й об'єктів економічної безпеки підприємства, правил, принципів та процедур; як комплексу взаємопов'язаних дій організаційно-економічного, правового, функціонального характеру. Окреслено наявні підходи до розуміння потенціалу у загальнонауковій його трактовці. Показано, що у економічній науці поняття потенціалу використовується стосовно різних об'єктів, у тому числі держави, галузі, регіону, міста, підприємства та окремих підсистем у складі підприємства. Запропоновано розуміння потенціалу системи економічної безпеки підприємства у вигляді наявних у підприємства можливостей, засобів та ресурсів, що можуть бути використані у системі економічної безпеки підприємства для його забезпечення від ризиків та загроз як у його внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі, негативного впливу їхніх наслідків, подолання таких ризиків та загроз та обмеження їхнього негативного впливу. У складі принципових засад зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства розглянуто постулати, закономірності та принципи й показано призначення кожного з них. Розглянуто склад постулатів зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства. Розглянуто склад та описано зміст закономірностей зміцнення потенціалу системи

економічної безпеки підприємства. Запропоновано склад принципів зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства, зокрема виділено принципи законності, цілісності, цільового характеру, суб'єктності, плановірності, охоплення підприємства, неперервності, ритмічності, випереджального характеру, економічної доцільності, балансу централізації та децентралізації, достатності, надлишкового характеру, унікальності дій, адаптивності дій та заміненості складників. Для кожного з таких принципів розкрито його зміст та показано негативні наслідки його недотримання.

Ключові слова: підприємство, система економічної безпеки, постулати, закономірності, принципи, потенціал, зміцнення.

Вступ. Забезпечення економічної безпеки є одним з найбільш нагальних завдань майже для кожного українського підприємства за сучасних умов функціонування української економіки. Таке забезпечення економічної безпеки є наслідком цілеспрямованих дій спеціалізованих суб'єктів у структурі підприємства. У загальному випадку таким спеціалізованим суб'єктом, діяльність якого спрямована на забезпечення економічної безпеки підприємства, є система економічної безпеки (далі СЕБ) підприємства. Логічно, що характеристики такої системи та її вміст істотним чином будуть впливати на спроможність підприємства забезпечити економічну безпеку, уникнути загроз та ризиків або успішно подолати їхній негативний вплив.

Синтетичною характеристикою СЕБ підприємства є її потенціал, який уособлює у собі ресурси, можливості, компетенції та спроможності такої системи. Логічно, що зміцнення такого потенціалу є важливим завданням у контексті забезпечення дієвості та функціональності СЕБ підприємства, її спроможності успішно виконати своє призначення. Основою зміцнення потенціалу СЕБ мають стати певні теоретичні конструкти, зокрема постулати, закономірності та принципи, окреслення та подальше врахування яких є основою практичного здійснення заходів із зміцнення відповідного потенціалу.

Актуальність висвітлення постулатів, закономірностей та принципів зміцнення потенціалу СЕБ підприємства зумовлена необхідністю формування повної та адекватної теоретичної бази для відповідного зміцнення,

яка надалі має отримати своє практичне втілення з метою зміцнення потенціалу СЕБ на вітчизняних підприємствах.

Мета статті полягає у окресленні та розкритті постулатів, закономірностей та принципів зміцнення потенціалу СЕБ підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Одним з напрямів розвитку економічної науки на початку ХХІ століття стала безпекологія. Економічна безпека для об'єктів різних рівнів стала поширеним напрямом економічних досліджень. З числа різних видів економічної безпеки, у тому числі, розглядають економічну безпеку підприємства [1–6]. Підходи до розуміння економічної безпеки підприємства розглянуто у табл. 1.

Таблиця 1

Підходи до розуміння економічної безпеки підприємства (узагальнено автором на основі [3–5, 9, 11, 12–15])

Підходи до розуміння	Трактування економічної безпеки підприємства
Захисний	Захищеність від загроз та ризиків, що можуть виникати у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства. Захист інтересів підприємства
Конкурентний	Наявність конкурентних переваг, які дозволяють підприємству домінувати у конкурентній боротьбі, підтримувати високий рівень конкурентоспроможності
Ресурсний	Наявність необхідних ресурсів та їхнє результативне використання для захисту від негативного впливу зовнішнього середовища, наслідків актуалізації загроз та ризиків, захист інтересів підприємства
Стійкісний	Збереження активності підприємства та основних її показників, основних компетенцій підприємства та результатів його діяльності за умов негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, який провокує погіршення діяльності підприємства, актуалізацію ризиків та загроз у його діяльності
Еволюційний	Формування управлінської реакції у відповідь на зміни зовнішнього середовища підприємства та негативні феномени у його внутрішньому середовищі, яка спрямована на збереження основних компетенцій підприємства, його результатів та захист від негативного впливу ризиків та загроз. Взаємні зміни на підприємстві та у його середовищі, які спрямовані на забезпечення довготривалого функціонування та розвитку підприємства
Процесний	Стабільне виконання всіх основних процесів у діяльності підприємства, які формують основний результат такої діяльності, незмінність таких процесів, збереження їхніх основних параметрів у припустимих межах, які забезпечують збалансованість таких процесів та формування їхніх необхідних результатів
Гармонізаційний	Узгодженість інтересів підприємства із інтересами суб'єктів зовнішнього середовища як концептуальна умова відсутності конфліктів підприємства з такими суб'єктами як джерела виникнення загроз для підприємства
Конвергентний	Комплексна характеристика підприємства, яка поєднує у собі захищеність підприємства від загроз та ризиків за рахунок ефективного використання наявних ресурсів, що дає змогу захищати інтереси підприємства та підтримувати його високу конкурентоспроможність, забезпечувати стійкість підприємства в цілому, його показників та окремих процесів у його структурі до негативного впливу різних чинників, забезпечувати стабільне виконання основних процесів у діяльності підприємства, за можливості узгоджувати інтереси підприємства та інтереси суб'єктів його зовнішнього середовища й у такий спосіб забезпечувати еволюцію підприємства для адекватного реагування на негативні зміни у його зовнішньому середовищі.

Таблиця 2

Розуміння системи економічної безпеки підприємства (узагальнено автором на основі [7–10, 15, 16])

Автор/джерело	Розуміння системи економічної безпеки підприємства
Є.А. Івченко [7]	Цілісна сукупність елементів — функцій, об'єктів та методів — та зв'язків між ними, функціонування яких спрямоване на всіляке забезпечення економічної безпеки підприємства, уникнення наявних загроз та попередження загроз та ризиків у майбутньому
З.Б. Живко [8]	Сукупність заходів організаційно-економічного і правового характеру, які здійснюються з метою захисту діяльності підприємства від реальних або потенційних негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища та уможливають розвиток підприємства
Є.І. Овчаренко [9]	Сукупність вибірково залучених до соціально-економічної взаємодії суб'єктів й об'єктів економічної безпеки підприємства; правил, принципів та процедур такої взаємодії, що визначаються безпекозабезпечувальними потребами, здібностями та функціями суб'єктів безпеки
І. Шевченко [10]	Комплекс взаємопов'язаних дій організаційно-економічного, правового, функціонального характеру, що направлені на забезпечення безпеки підприємства
В.П. Пономарьов [15]	Комплекс заходів по забезпеченню стабільного розвитку підприємства через створення сприятливих умов, а також нейтралізації і ліквідації зовнішніх і внутрішніх загроз
О.С. Хрінюк, М.Р. Корчовна [16]	Сукупність функціональних складових, які спрямовані на виявлення та запобігання внутрішнім та зовнішнім небезпекам та загрозам, забезпечення захищеності діяльності підприємства.

Стан економічної безпеки підприємства не виникає сам по собі, а є наслідком дій СЕБ підприємства, підходи щодо розуміння якої подано у табл. 2. Видно, що різні автори використовують різні підходи для розуміння змісту СЕБ підприємства, розглядаючи її як сукупність функцій, суб'єктів, об'єктів та методів (Є. А. Івченко [7]), сукупність заходів економічного і правового характеру (З. Б. Живко [8]), сукупність суб'єктів й об'єктів економічної безпеки підприємства, правил, принципів та процедур (Є. І. Овчаренко [9]), комплекс взаємопов'язаних дій організаційно-економічного, правового, функціонального характеру (І. Шевченко [10]) тощо. Втім, незважаючи на різні погляди щодо змісту та структури СЕБ, точка зору щодо її призначення не змінюється.

Оперування поняттям потенціалу СЕБ підприємства потребує конкретизації його змісту. Поняття потенціалу активно використовується у сучасній науці. У загальному випадку потенціал розглядають у такий спосіб:

наявність умов, сприятливих для чогось; небудь, обставин, які допомагають чомусь; внутрішні сили, ресурси, здатності [17, с. 684];

наявні можливості, засоби, запаси, ресурси, що можуть бути використані з певною метою [18];

сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, що можуть бути використані для досягнення певних цілей [19].

Поняття потенціалу активно розглядається у економічній науці. Зокрема, поняття потенціалу розглядається щодо різних об'єктів:

держави в цілому — фінансовий, фіскальний, інфраструктурний потенціал тощо [20–23 та ін.];

галузі — інвестиційний, трудовий, регіональний потенціал [24–28 та ін.];

регіону — потенціал галузі у регіоні, бюджетний, економічний, людський, експортний потенціал, [29–36 та ін.];

міста — бюджетний, податковий, фінансовий потенціал [37–40].

Поняття потенціалу, у тому числі, використовують щодо підприємства як об'єкта такого потенціалу. Виділяють як потенціал підприємства в цілому [41–48], так і окремі види потенціалу підприємства, зокрема потенціал окремих його підсистем.

Беручи до уваги загальнонаукове трактування поняття потенціалу та зміст й призначення системи економічної безпеки підприємства, потенціал СЕБ підприємства запропоновано розглядати як наявні у підприємства можливості, засоби та ресурси, що можуть бути використані у системі економічної безпеки підприємства для його убезпечення від ризиків та загроз як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі, негативного впливу їхніх наслідків, подолання таких ризиків та загроз та обмеження їхнього негативного впливу.

Потенціал СЕБ підприємства не виникає сам по собі, а потребує цілеспрямованих дій, спрямованих на його зміцнення та укріплення. А такі дії, у свою чергу, потребують формування та подальшого використання необхідної теоретичної бази у вигляді постулатів, певних закономірностей та принципів зміцнення відповідного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Постулати, закономірності та принципи зміцнення

потенціалу СЕБ підприємства закладають теоретичну базу його зміцнення у вигляді певних тверджень, переконань, настанов. Такі складники мають в цілому теоретичний характер, але вони визначають практичний зміст подальших здійснюваних заходів та дій. Кожен з таких складників зміцнення потенціалу СЕБ підприємства має своє призначення (табл. 3).

Запропоновані постулати зміцнення потенціалу СЕБ підприємства подано на рис. 1.

Таблиця 3

**Призначення складників теоретичної бази
зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства**

Складники теоретичної бази	Призначення складників
Постулати	Окреслюють аксіоматичні основи відповідного зміцнення, які мають бути взяті до уваги та виступатимуть фундаментом подальших дій
Закономірності	Визначають достовірно очікувані наслідки здійснюваних дій та дозволяють прогнозувати та планувати такі наслідки, коректно визначати зміст дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ
Принципи	Відображають основні вимоги до здійснюваних дій щодо зміцнення відповідного потенціалу, виступають основою вибору можливих варіантів таких дій у разі наявності певних альтернатив, вибір яких може залежати від різних умов

Постулати зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства є важливим завданням для забезпечення такої економічної безпеки
	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства не замінює та не заміщує поточну операційну діяльність підприємства
	Кожна дія із зміцнення потенціалу СЕБ підприємства повинна мати точкову спрямованість, але охоплювати рівень підприємства в цілому
	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства позитивно впливає на забезпечення його економічної безпеки, дозволяє підприємству легше долати виклики та загрози
	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства може потребувати витрат ресурсів підприємства, але матиме відтермінований позитивний вплив на його економічну безпеку та діяльність в цілому
	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства потребує задіяння конкретних суб'єктів зі складу персоналу підприємства
	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства потребує збільшення матеріальних та нематеріальних ресурсів підприємства, посилення його компетенцій, збільшення компліментарності таких ресурсів та компетенцій
	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства потребує періодичного оцінювання такого потенціалу
	Потенціал СЕБ підприємства має бути достатнім для компенсації негативного впливу поточних та прогнозованих викликів
	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства не є однократною дією, для забезпечення відповідності СЕБ загрозам та викликам для підприємства таке зміцнення потенціалу має бути періодичним
	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства поєднує загальні основи, що є універсальними для всіх підприємств, та специфічні основи, які пояснюються особливостями окремого підприємства

Рис. 1. Постулати зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства (запропоновано автором)

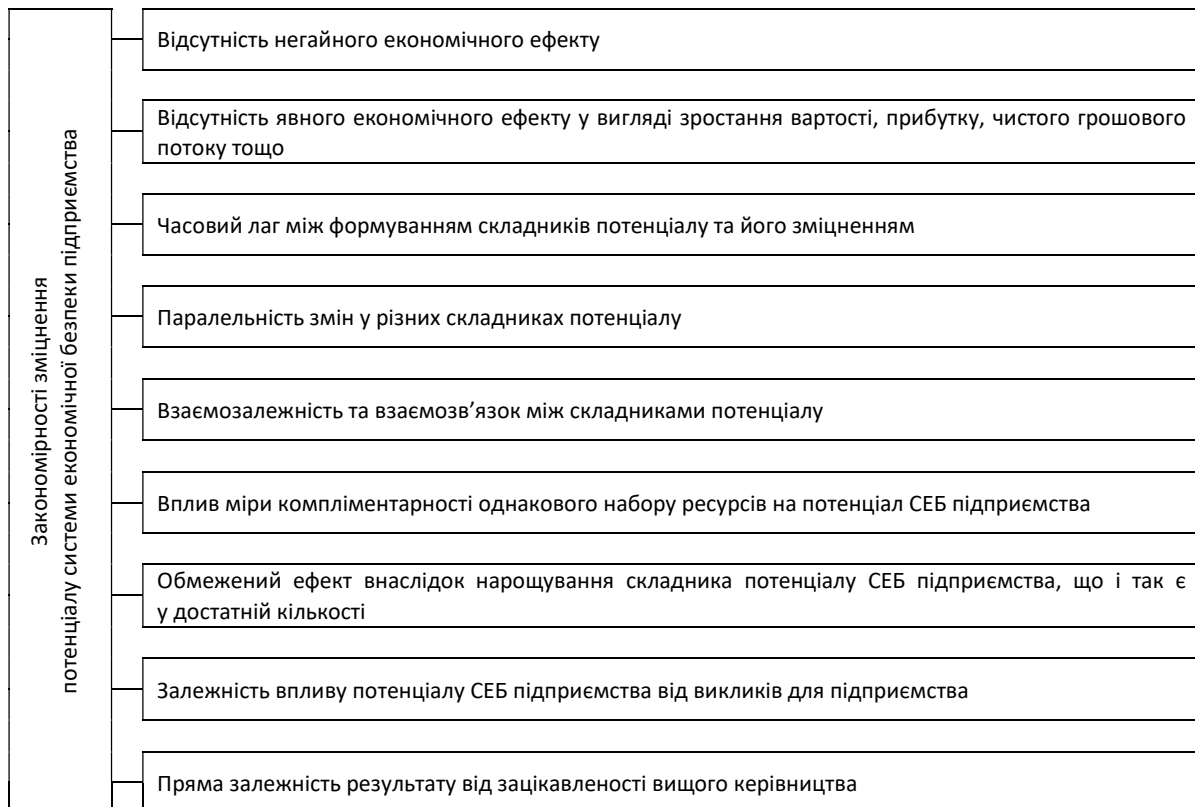


Рис. 2. Закономірності зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства (запропоновано автором)

Постулати зміцнення потенціалу СЕБ підприємства мають аксіоматичний характер, вони розглядаються та приймаються без додаткових підтверджень. Втім, кожен з таких постулатів у разі потреби може бути підтверджений або шляхом логічних міркувань, або на основі імплементації теоретичних засад управління підприємством до завдання зміцнення потенціалу СЕБ підприємства.

Наступним складником теоретичних засад зміцнення потенціалу СЕБ підприємства є закономірності такого зміцнення, які запропоновано на рис. 2.

Пояснення змісту закономірностей зміцнення потенціалу СЕБ підприємства (рис. 2) подано у табл. 4. Такі закономірності слід знати та враховувати під час організації дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства та інтерпретації отримуваних результатів.

Для інтерпретації результатів дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства слід розуміти, що такі дії не мають миттєвого ефекту, більш того відповідний ефект у його економічному розумінні буде, радше, представлений уникненням затрат та збитків для підприємства, а не збільшенням його доходів та прибутків. Відповідний ефект буде у загальному розумінні представлений підвищенням спроможності підприємства реагувати на

загрози та виклики у внутрішньому або зовнішньому середовищі, зберігати стабільність діяльності та отримуваних результатів, уникати збитків або їх мінімізувати для загроз, відвернути вплив яких повністю неможливо.

Для вірної інтерпретації результатів зміцнення потенціалу СЕБ підприємства додатково слід враховувати часовий лаг між здійснюваними діями та отримуваними результатами. Складники потенціалу СЕБ підприємства мають різну еластичність у часі. Тому для формування або зміни окремих з них, особливо тих, що пов'язані із кваліфікацією та/або поведінкою персоналу, стосунками із суб'єктами зовнішнього середовища, просто потрібен час. Додатково слід враховувати відносний характер потенціалу СЕБ підприємства та його пов'язаність із рівнем викликів та загроз для підприємства. Відповідний потенціал як уособлення ресурсів та компетенцій в контексті відповіді на загрози має відносний вимір: однаковий набір складників потенціалу СЕБ підприємства може бути достатнім для забезпечення підприємства за одного рівня ризиків та загроз у його зовнішньому середовищі, але недостатнім — за іншого, якщо виникають нові загрози, або зростає вплив наявних загроз, тощо.

Таблиця 4

Зміст закономірностей зміцнення потенціалу СЕБ підприємства (запропоновано автором)

Закономірності	Зміст закономірностей
Відсутність негайного економічного ефекту	Дії із зміцнення СЕБ підприємства не дають негайного та швидкого економічного ефекту. Такий ефект може проявлятися через тривалий час у разі актуалізації викликів та загроз для підприємства у вигляді наявності необхідних матеріальних та нематеріальних ресурсів для подолання таких загроз та їхнього негативного впливу
Відсутність явного економічного ефекту	Дії із зміцнення СЕБ підприємства не дають явного економічного ефекту у вигляді збільшення доходу підприємства або його прибутку, зростання конкурентоспроможності підприємства, формування вхідного грошового потоку тощо. Водночас зміцнення СЕБ дозволяє зберегти економічну безпеку підприємства, уникнути збитків через негативні наслідки актуалізації загроз та викликів у діяльності підприємства
Часовий лаг між формуванням складників потенціалу та його зміцненням	Дії, які забезпечують формування окремих складників потенціалу СЕБ підприємства, та отримання необхідного результату у вигляді зміцнення потенціалу СЕБ підприємства, розділені у часі. Очікуваний результат виникає з певним запізненням щодо здійснюваних дій
Паралельність змін у різних складниках потенціалу	Зміни у різних складниках потенціалу СЕБ підприємства задля його зміцнення можуть відбуватися паралельно та одночасно, якщо такі складники не є прямо пов'язаними
Взаємозалежність та взаємозв'язок між складниками потенціалу	Складники потенціалу СЕБ підприємства хоча й є формально незалежними, насправді впливають на порядок та результат використання один одного, можуть один одного доповнювати під час забезпечення економічної безпеки підприємства
Вплив міри компліментарності однакового набору ресурсів на потенціал СЕБ підприємства	За однакового за кількісним та якісним змістом набору складників потенціалу СЕБ підприємства відповідний потенціал буде тим більшим, чим більшою є міра компліментарності — узгодження, доповнюваності, взаємного підсилення — щодо кожного з складників відповідного потенціалу
Обмежений ефект внаслідок нарощування складника потенціалу СЕБ підприємства, що і так є у достатній кількості	Подальше збільшення складника потенціалу СЕБ підприємства, який і так наявний у значному обсязі, може мати обмежений позитивний вплив на зміцнення потенціалу в цілому через недостатність інших складників потенціалу, які роблять становище підприємства вразливим, створюють додаткові ризики та загрози
Залежність впливу потенціалу СЕБ підприємства від викликів для підприємства	Той самий склад та оцінка потенціалу СЕБ підприємства матиме різний ефект щодо забезпечення економічної безпеки підприємства для різного рівня зовнішніх та внутрішніх стосовно підприємства викликів
Пряма залежність результату від зацікавленості вищого керівництва	Результат дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства буде істотно залежати від міри зацікавленості вищого керівництва підприємства у формуванні таких результатів.

Певні закономірності зміцнення потенціалу СЕБ підприємства є важливими для розуміння під час здійснення заходів щодо такого зміцнення. Перш за все, складники такого потенціалу хоча й є кожен умовно незалежним від інших, є пов'язаними у контексті досягнення цілей використання такого потенціалу — забезпечення економічної безпеки підприємства, убезпечення підприємства від загроз та ризиків. Тому такі складники впливають на порядок та результат

використання один одного, можуть один одного доповнювати. Навіть якщо кожен окремий складник відповідного потенціалу й не дозволяє досягти необхідного ефекту, їхнє комбінування може дозволити сформувати необхідний результат.

Окремим проявом такої взаємозалежності між складниками потенціалу СЕБ підприємства є закономірність впливу міри компліментарності: за однакового набору складників потенціалу СЕБ підприємства більші

результати можуть бути отримані у разі використання того набору, для якого міра компліментарності буде вищою. На практиці міра такої компліментарності, з одного боку, забезпечується змістом та характером конкретного набору складників потенціалу СЕБ для конкретного підприємства. Але, з іншого боку, відповідна міра компліментарності буде істотно залежати від майстерності керівництва підприємства, його досвіду та кваліфікації.

Під час змін складників потенціалу СЕБ підприємства слід враховувати ще дві важливі розглянуті закономірності. По-перше, такі зміни можуть відбуватися паралельно та в один період часу у різних складниках відповідного потенціалу, що напряду залежить від кваліфікації керівництва підприємства. По-друге, хоча збільшення складників потенціалу СЕБ підприємства, які є основою такого потенціалу, забезпечують економічну безпеку підприємства, посилення позицій підприємства й може мати позитивний ефект щодо такого потенціалу, відповідний ефект може бути обмеженим, оскільки еластичність потенціалу СЕБ підприємства від подальшого нарощування

складників, які присутні у достатній кількості, навіть із певним запасом, може демонструвати ефект маржинального скорочення. Такий ефект є специфічним для кожного підприємства і в загальному випадку не може бути оцінений.

Нарешті, під час зміцнення потенціалу СЕБ підприємства слід обов'язково брати до уваги закономірність індивідуальної зацікавленості: дії щодо такого зміцнення мають значно більший шанс на успіх та формування очікуваного результату, якщо вище керівництво підприємства реально у цьому зацікавлене. Відсутність реальної зацікавленості вищого керівництва підприємства, його реальної мотивації щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства зробить всі здійснювані у цьому напряду дії або декларативними, або безрезультатними.

Наступним складником теоретичних засад зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства, що потребує свого розкриття, є принципи відповідного зміцнення. Такі принципи запропоновано у табл. 5.

Таблиця 5

Зміст принципів зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства (запропоновано автором)

Принципи	Зміст принципів
1	2
Законність	Дії щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства не повинні суперечити чинній нормативній базі, порушувати вимоги законодавства
Цільовий характер	Має бути визначена чітка та конкретна ціль дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства
Планованість	Дії щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства мають відбуватися плановано, послідовно, відповідно до раніше розглянутих та затверджених планів
Неперервність	Дії щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства мають здійснюватися постійно, хоча й з можливою періодичністю, але без перерв у часі
Випереджальний характер	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства має випереджати формування та/або розвиток загроз та ризиків для підприємства, оскільки передбачається, що на момент актуалізації таких загроз та ризиків підприємство вже повинно мати достатній рівень відповідного потенціалу
Баланс централізації та децентралізації	Зміцнення потенціалу СЕБ підприємства має охоплювати і рівень підприємства в цілому з єдиним центром управління (централізація), і бути представленим конкретними діями у системі управління підприємством, окремих підрозділах (децентралізація)
Надлишковий характер	Під час зміцнення потенціалу СЕБ підприємства краще забезпечити надлишковий стосовно загроз та ризиків зміст потенціалу, оскільки такі загрози та ризики також можуть зростати, еволюціонувати тощо
Адаптивність дій	Дії щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства можуть бути адаптовані щодо змін у внутрішньому та/або зовнішньому середовищі підприємства, скориговані відповідно до нових обставин
Цілісність	Комплекс дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства є цілісним та всебічно охоплює зміст відповідного потенціалу в цілому
Суб'єктність	Для зміцнення потенціалу СЕБ підприємства має бути визначений конкретний суб'єкт дій, який має повноваження, але несе відповідальність за результати дій щодо такого зміцнення

Продовження табл. 5

1	2
Охоплення підприємства	Дії щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства охоплюють все підприємство в цілому, а не обмежуються окремими підрозділами, окремими елементами системи управління підприємством тощо
Ритмічність	Здійснювані дії щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства мають бути рівномірно розподіленими у часі, передбачати розумну послідовну періодичність реалізації
Економічна доцільність	Ефект від зміцнення потенціалу СЕБ підприємства, у тому числі у вигляді уникнення збитків та подолання негативного впливу загроз, має перевищувати витрати на відповідне зміцнення
Достатність	Стан потенціалу СЕБ підприємства має бути достатнім для його використання з метою забезпечення економічної безпеки підприємства
Унікальність дій	Попри наявність загальних принципів, закономірностей та інших загальних елементів, зміцнення потенціалу СЕБ конкретного підприємства завжди є унікальним, оскільки спирається на унікальні ресурси, які є у розпорядженні підприємства, та його індивідуальні риси
Замінність складників	Під час зміцнення потенціалу СЕБ підприємства його окремі складники у контексті впливу та подолання загроз та ризиків до певної межі є взаємозамінними.

Таблиця 6

**Наслідки недотримання принципів зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства
(запропоновано автором)**

Принципи	Наслідки недотримання принципів
1	2
Законність	Штрафні санкції для підприємства внаслідок порушення регулятивних норм та правил. Індивідуальна відповідальність для посадових осіб підприємства. Репутаційні втрати для підприємства. Можливість відміни укладених угод підприємства у судовому порядку
Цільовий характер	Низька результативність здійснених дій внаслідок їхньої розпорошеності, невизначеності, незрозумілості необхідного результату для виконавців та посадових осіб підприємства
Планованість	Зростання міри хаотизації діяльності, збільшення часу управлінського реагування під час зміцнення потенціалу СЕБ підприємства
Неперервність	Низька результативність здійснених дій внаслідок їхнього часткового характеру, імпульсного характеру управлінського впливу
Випереджальний характер	Недостатність потенціалу СЕБ підприємства на момент актуалізації ризиків та загроз для їхнього подолання
Баланс централізації та децентралізації	Порушення цілісності управлінського впливу щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства (у разі надмірної децентралізації), або неповне виконання заходів щодо такого зміцнення та спотворення інформації (у разі надмірної централізації)
Надлишковий характер	Недостатність потенціалу СЕБ підприємства у разі зростання ризиків та загроз для підприємства
Адаптивність дій	Неповна адекватність здійснюваних дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства змінним обставинам в його діяльності
Цілісність	Низька результативність здійснюваних дій внаслідок їхньої неповноти, неузгодженості, можливої суперечливості. Часткове або повне порушення компліментарності складників потенціалу СЕБ підприємства
Суб'єктність	Неспроможність здійснення конкретних дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства через відсутність суб'єкта таких дій. Неспроможність перевести плани щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства у конкретні дії
Охоплення підприємства	Частковий характер здійснюваних дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства. Покращання окремих елементів потенціалу без істотних його змін на рівні підприємства в цілому. Обмежений характер отримуваних результатів
Ритмічність	Низька результативність здійснюваних дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства внаслідок їхнього неоптимального розподілу у часі

Продовження табл. 6

1	2
Економічна доцільність	Нераціональне використання ресурсів підприємства. Перевитрачання таких ресурсів та забезпечення економічної безпеки підприємства без формування необхідних результатів
Достатність	Зменшення функціональності потенціалу СЕБ підприємства для його використання з метою забезпечення економічної безпеки підприємства
Унікальність дій	Недостатня результативність здійснюваних дій щодо зміцнення потенціалу СЕБ підприємства внаслідок неврахування індивідуальних особливостей діяльності конкретного підприємства
Замінність складників	Зменшення компліментарності складників потенціалу СЕБ підприємства і, як наслідок, зниження відповідного потенціалу

Кожен із зазначених у табл. 5 принципів зміцнення потенціалу СЕБ підприємства є важливим, наслідки недотримання кожного з таких принципів подано у табл. 6.

Недотримання одного або декількох запропонованих *принципів* зміцнення потенціалу СЕБ підприємства у найкращому випадку просто призведе до недостатності такого потенціалу, неспроможності СЕБ підприємства забезпечувати його економічну безпеку та реагувати на виклики й загрози, виконувати основні завдання своєї діяльності. У найгіршому випадку, недотримання відповідних принципів спроможне спровокувати хаотизацію діяльності та прямі економічні збитки.

Висновок. Отже, за поточних складних умов функціонування вітчизняних підприємств їхня економічна безпека є критично важливою. Існує декілька підходів до розуміння економічної безпеки підприємства, зокрема захисний, конкурентний, ресурсний, стійкісний, еволюційний, процесний, гармонізаційний та конвергентний. Трагування економічної безпеки підприємства за кожним з таких підходів є дещо різним. Втім, окремі підходи, скоріше, не суперечать один одному, а доповнюють.

Суб'єктом забезпечення економічної безпеки окремого підприємства є система його економічної безпеки (СЕБ). Традиційно таку систему розглядають як сукупність функцій, суб'єктів, об'єктів та методів; сукупність заходів різного характеру; сукупність суб'єктів й об'єктів економічної безпеки підприємства, правил, принципів та процедур; комплекс дій різного характеру тощо. Втім, призначення СЕБ не змінюється й полягає в убезпеченні підприємства від загроз та ризиків та забезпеченні його економічної безпеки. Важливою характеристикою СЕБ є її потенціал. Поняття потенціалу є загальнонауковим, та традиційно його розглядають як наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які

допомагають чомусь; внутрішні сили, ресурси, здатності; наявні можливості, засоби, запаси, ресурси, що можуть бути використані з певною метою; сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, що можуть бути використані для досягнення певних цілей.

Поняття потенціалу розглядається стосовно різних об'єктів, зокрема держави, регіону, галузі, міста тощо. У тому числі, поняття потенціалу розглядається стосовно підприємства та його окремих підсистем. Тому правомірно розглядати поняття потенціалу СЕБ підприємства, який запропоновано розуміти як наявні у підприємства можливості, засоби та ресурси, що можуть бути використані у системі економічної безпеки підприємства для його убезпечення від ризиків та загроз як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі підприємства, негативного впливу їхніх наслідків, подолання таких ризиків та загроз та обмеження їхнього негативного впливу.

Зміцнення потенціалу СЕБ є важливим завданням, вирішення якого спрямоване на забезпечення дієвості та функціональності такої СЕБ в убезпеченні підприємства від негативного впливу загроз та ризиків. Теоретичним підґрунтям зміцнення такого потенціалу є представлені постулати, закономірності та принципи. Для таких постулатів, закономірностей та принципів розглянуто їхнє призначення у контексті завдання зміцнення потенціалу СЕБ підприємства.

Постулати зміцнення потенціалу СЕБ підприємства представлені у вигляді аксіоматично прийнятих тверджень, які описують різні аспекти такого зміцнення. Прикладами відповідних постулатів є такі: зміцнення потенціалу СЕБ підприємства не замінює та не заміщує його діяльність; зміцнення потенціалу СЕБ підприємства є важливим завданням для забезпечення такої економічної безпеки; кожна дія із зміцнення відповідного потенціалу повинна мати точкову

спрямованість, але охоплювати рівень підприємства в цілому; зміцнення потенціалу СЕБ підприємства позитивно впливає на забезпечення його економічної безпеки, дозволяє підприємству легше долати виклики та загрози тощо. Окремі з таких постулатів виглядають апіорними та інтуїтивно зрозумілими, й навіть тривіальними, але вони заслуговують на свою конкретизацію під час формування теоретичного підґрунтя зміцнення потенціалу СЕБ підприємства.

Закономірності зміцнення потенціалу СЕБ підприємства описують зв'язок між здійснюваними діями та отримуваними результатами, складниками самого потенціалу та змінами у них, залежність отримуваних результатів від впливу певних чинників. Прикладами закономірностей зміцнення потенціалу СЕБ підприємства є такі: відсутність негайного економічного ефекту, відсутність явного економічного ефекту у вигляді зростання вартості, прибутку, чистого грошового потоку тощо, часовий лаг між формуванням складників потенціалу та його зміцненням, паралельність змін у різних складниках потенціалу, взаємозалежність та взаємозв'язок між складниками потенціалу тощо.

Принципи зміцнення потенціалу СЕБ підприємства характеризують обов'язкові вимоги до такого зміцнення. До складу принципів зміцнення потенціалу СЕБ підприємства увійшли законність, цільовий характер, плановірність, непереривність, випереджальний характер, баланс централізації та децентралізації, надлишковий характер, адаптивність дій, цілісність, суб'єктність, охоплення підприємства, ритмічність, економічна доцільність, достатність, унікальність дій, заміненість складників. Кожен з таких принципів є важливим, що підтверджується розглянутими наслідками недотримання таких принципів.

Подальшими кроками дослідження за напрямом зміцнення потенціалу СЕБ підприємства є формування пропозицій практичної спрямованості щодо імплементації висвітлених постулатів, закономірностей та принципів зміцнення потенціалу СЕБ підприємства з метою зміцнення відповідного потенціалу для вітчизняних підприємств.

Література

1. Ареф'єв С. О. Формування організаційного потенціалу розвитку економічної безпеки підприємств: монографія. К. : Європейський університет, 2009. 342 с.
2. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. 388 с.
3. Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: монография. К. : Либра, 2003. 280 с.
4. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. Луганськ : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.
5. Погорелов Ю. С., Вахлакова В. В. Передумови формування конвергентно-прагматичного підходу до розуміння економічної безпеки підприємства. *European cooperation*. 2016. № 5(12). С. 20–34.
6. Штангрет А. М., Пушак Г. І. Потенціал забезпечення економічної безпеки підприємства: теоретичні аспекти. *Економічний вісник Донбасу*. 2014. № 4(38). С. 179–185.
7. Івченко Є. А. Трансформації системи економічної безпеки підприємства. *Северодонецьк : вид-во СХУ ім. В. Даля*. 2018. 420 с.
8. Живко З. Б. Управління системою економічної безпеки підприємства. Дис...д.е.н. Львів : ЛДУВС, 2013. 468 с.
9. Овчаренко Є. І. Методологія формування та узгодження цілей у системі економічної безпеки підприємства. Дис. д.е.н. *Северодонецьк : СХУ ім. Володимира Даля*, 2015. 631 с.
10. Шевченко І. Особливості формування системи економічної безпеки підприємства. *Наука молода*. 2008. № 10. С. 178–181.
11. Рудніченко Є. М. Вплив суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства. Дис... докт. екон. наук. *Хмельницький : Хмельницький національний університет*, 2014. 471 с.
12. Білоусов Є. М. Сутнісні характеристики та співвідношення понять «економічна безпека держави», «економічна безпека регіону», «економічна безпека підприємства». *Право та інновації*. 2014. № 1–2 (5–6). С. 21–25.
13. Гапак Н. М. Економічна безпека підприємства: сутність, зміст та основи оцінки. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія Економіка*. 2013. Вип. 3(40). С. 62–65.
14. Міщук Є. В. Сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 21. Частина 2. С. 33–37.

15. Пономарьов В. П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки. Автореф. дис. к.е.н. Луганськ : Східноукраїнський державний університет, 2000. 27 с.
16. Хрінюк О. С., Корчовна М. Р. Система забезпечення економічної безпеки підприємства: основні елементи. Ефективна економіка. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3927>
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
18. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. К. : Абрис, 2002. 742 с.
19. Барибіна Я. О. Підходи до визначення сутності поняття «потенціал» у категоріальному апараті. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2011. № 6 (2). С. 48–53.
20. Таранов І. М. Теоретико-організаційні засади визначення фінансового потенціалу держави. Світ фінансів. 2006. Випуск 2(7). С. 59–65.
21. Теленик С. Інфраструктурний потенціал держави як правова категорія. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 1. С. 176–184.
22. Троцький Р., Назарченко С. Аспекти визначення військового потенціалу держави. Наукові інновації та передові технології. 2024. № 8 (36). С. 284–294.
23. Свірський В. С. Проблеми структурування фінансового потенціалу держави. Інноваційна економіка. 2009. № 3. С. 136–139.
24. Амоша О. І., Антонюк В. П. Ринок праці промисловості України та трудовий потенціал галузі: сучасні тенденції і проблеми. Ринок праці та зайнятість населення. 2016. № 4. С. 18–24.
25. Боровік Л. В. Оцінка впливу інвестиційної політики на формування та використання інвестиційного потенціалу галузі. Науковий погляд: економіка та управління. 2018. № 1 (59). С. 72–78.
26. Немченко Т. А. Деякі питання щодо сутності трудового потенціалу галузі. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки : зб. наук. пр. 2013. Вип. 23. С. 169–175.
27. Познанська І. В., Гнатюк П. І. Потенціал суднобудівної галузі України. Економічні інновації. 2011. Вип. 43. С. 264–271.
28. Хаустова К. М. Теоретичні підходи до оцінки регіонального потенціалу галузі. Бізнес-інформ. 2017. № 1. С. 127–131.
29. Банчук-Петросова О. В., Ковальський М. Р. Оцінка рівня державного регулювання щодо забезпечення результативності реалізації експортного потенціалу регіону. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № 2 (100). С. 26–31.
30. Гринів В. Економічні змінні, що дозволяють прогнозувати розвиток потенціалу регіону. Успіхи і досягнення у науці. 2024. № 2. С. 267–279.
31. Дергалюк М. О. Стратегічне управління потенціалом регіональних економічних систем. Economic synergy: науковий журнал. 2022. Вип. 3(5). С. 38–46.
32. Дергалюк М. О. Інтеграційний підхід до визначення сутності поняття «економічний потенціал регіону». Інфраструктура ринку. 2023. № 71. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/39.pdf
33. Нечаєва І., Борисенко О., Онуфрієнко Н. Аналіз можливості та обґрунтування необхідності створення проєктів розвитку людського потенціалу регіону. Економіка та суспільство. 2021. № 27. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/464>
34. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю. Бюджетний потенціал регіону : оцінка та перспективи розвитку. Монографія. Полтава : ПУЕТ, 2014. 220 с.
35. Пілько А. Д., Хоробчук О. І., Дедерчук О. М. Теоретичні основи формування експортного потенціалу регіону. Економічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць. 2022. № 23. С. 20–25.
36. Тульчинська С. О., Дергалюк М. О. Економічний потенціал регіону як стимулятор інтенсифікації розвитку регіональних економічних систем в умовах цифровізації. Науковий вісник Полісся. 2022. № 2 (25). С. 114–123.
37. Балацький Є. О., Бойко А. О. Теоретичні підходи до визначення бюджетного потенціалу міста та основні засади його формування. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2014. Випуск 1(10). С. 212–216. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/592>
38. Балацький Є. О. Формування науково-методичних засад визначення бюджетного потенціалу міста. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. 2011. № 29. Ч. 1. С. 116–121.
39. Гоблик А. В. Методичні основи оцінки сукупного потенціалу міста. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2013. Вип. 33. С. 208–216.
40. Іваницька М. П. Концептуальні підходи до оцінки податкового потенціалу міста. Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка». 2013. Том 14. № 1. С. 254–259.

41. Ажаман І. А., Жидков О. І. Теоретичне обґрунтування сутності та властивостей потенціалу підприємства. Економіка та держава. 2018. № 5. С. 45–48.
42. Бугай В. З., Горбунова А. В., Ключова Ю. В. Теоретичні основи формування потенціалу підприємства. Вісник запорізького національного університету. 2011. № 1(9). С. 27–33.
43. Гончар О. І., Галкіна Ю. Г. Еволюція категорії «потенціал підприємства» та її роль в економічних дослідженнях. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 5. Т. 3. С. 245–247.
44. Ждан О. М. Економічне обґрунтування терміну «потенціал підприємства». Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.3. С. 139–142.
45. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Діагностика потенціалу підприємства. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. №1. С. 155–166.
46. Шинкаренко В., Криворучко О. Сучасне розуміння потенціалу підприємства. Економіка транспортного комплексу. 2011. Випуск 18. С. 47–58.
47. Lax L. Potent Enterprise: A Narrative of the Potential Enterprise Newsletter: Philosophical Management, Ethical Business And a Better World. Lincoln, NE : iUniverse, 2006. 160 p.
48. Savall Y., Zardet V., Bonnet M. Releasing the untapped Potential of Enterprises through socio-economic Management. Geneva : International Labour Organization, 2008. 180 p.
7. Ivchenko Ye. A. Transformatsii systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Sievierodonetsk : vyd-vo SNU im. V. Dalia. 2018. 420 s.
8. Zhyvko Z. B. Upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Dys...d.e.n.. Lviv : LDUVS, 2013. 468 s.
9. Ovcharenko Ye. I. Metodolohiia formuvannia ta uzghodzhennia tsilei u systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Dys. d.e.n. Sievierodonetsk : SNU im. Volodymyra Dalia, 2015. 631 s.
10. Shevchenko I. Osoblyvosti formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Nauka moloda. 2008. №10. S. 178–181.
11. Rudnichenko Ye. M. Vplyv subiektiv mytnoho rehuliuвання na systemu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Dys... dokt. ekon. nauk. Khmelnytskyi : Khmelnytskyi natsionalnyi universytet, 2014. 471 s.
12. Bilousov Ye. M. Sutnisni kharakterystyky ta spivvidnoshennia poniat «ekonomichna bezpeka derzhavy», «ekonomichna bezpeka rehionu», «ekonomichna bezpeka pidpriemstva». Pravo ta innovatsii. 2014. № 1–2 (5–6). S. 21–25.
13. Hapak N. M. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist, zmist ta osnovy otsinky. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Serii Ekonomika. 2013. Vyp. 3(40). S. 62–65.
14. Mishchuk Ye. V. Suchasni pidkhody do vyznachennia sutnosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. 2018. Vypusk 21. Chastyna 2. S. 33–37.
15. Ponomarov V. P. Formuvannia mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky. Avtoref. dys. k.e.n. Luhansk : Skhidnoukrainskyi derzhavnyi universytet, 2000. 27 s.
16. Khriniuk O.S ., Korchova M. R. Systema zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: osnovni elementy. Efektyvna ekonomika. 2015. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3927>
17. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. K., Irpin : VTF «Perun», 2001. 1440 s.
18. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk: entsyklopediia / NAN Ukrainy, In-t filosofii im. H. S. Skovorody; holov. red. V. I. Shynkaruk. K. : Abrys, 2002. 742 s.
19. Barybina Ya. O. Pidkhody do vyznachennia sutnosti poniatia «potentsial» u katehorialnomu aparati. Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. 2011. № 6 (2). S. 48–53.
20. Taranov I. M. Teoretyko-orhanizatsiini zasady vyznachennia fiskalnogo potentsialu derzhavy. Svit finansiv. 2006. Vypusk 2(7). S. 59–65.
21. Teleny S. Infrastrukturnyi potentsial derzhavy yak pravova katehoriia. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2020. №1. S. 176–184.

References

1. Arefiev S. O. Formuvannia orhanizatsiinoho potentsialu rozvytku ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: monohrafiia. K. : Yevropeyskyi universytet, 2009. 342 s.
2. Vasylytsiv T. H., Voloshyn V. I., Boikevych O. R., Karkavchuk V. V. Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia: monohrafiia. Lviv : Liha-Pres, 2012. 388 s.
3. Kozachenko A. V., Ponomarev V. P., Liashenko A. N. Ekonomicheskaiia bezopasnost predpriiatyia: sushchnost y mekhanizm obespecheniya: monohrafiia. K.: Lybra, 2003. 280 s.
4. Liashenko O. M. Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoi bezpekoiu pidpriemstva: monohrafiia. Luhansk : Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2011. 400 s.
5. Pohorelov Yu. S., Vakhilakova V. V. Peredumovy formuvannia konverhentno-prahmatychnoho pidkhodu do rozuminnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. European cooperation. 2016. №5(12). S. 20–34.
6. Shtanhret A. M., Pushak H. I. Potentsial zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: teoretychni aspekty. Ekonomichnyi visnyk Donbasu. 2014. № 4(38). S. 179–185.

22. Trotskyi R., Nazarchenko S. Aspekty vyznachennia viiskovoho potentsialu derzhavy. Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. 2024. № 8 (36). S. 284–294.
23. Svirskiy V. S. Problemy strukturuvannia finansovoho potentsialu derzhavy. Innovatsiina ekonomika. 2009. № 3. S. 136–139.
24. Amosha O. I., Antoniuk V. P. Rynok pratsi promyslovosti Ukrainy ta trudovyi potentsial haluzi: suchasni tendentsii i problemy. Rynok pratsi ta zainiatist naselennia. 2016. № 4. S. 18–24.
25. Borovik L. V. Otsinka vplyvu investytsiinoi polityky na formuvannia ta vykorystannia investytsiinoho potentsialu haluzi. Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia. 2018. №1 (59). S. 72–78.
26. Nemchenko T. A. Deiaki pytannia shchodo sutnosti trudovoho potentsialu haluzi. Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky : zb. nauk. pr. 2013. Vyp. 23. S. 169–175.
27. Poznanska I. V., Hnatiuk P. I. Potentsial sudnobudivelnoi haluzi Ukrainy. Ekonomichni innovatsii. 2011. Vyp. 43. S. 264–271.
28. Khaustova K. M. Teoretychni pidkhody do otsinky rehionalnoho potentsialu haluzi. Biznes-inform. 2017. № 1. S. 127–131.
29. Banchuk-Petrosova O. V., Kovalskiy M. R. Otsinka rivnia derzhavnogo rehuliuвання shchodo zabezpechennia rezul'tatyvnosti realizatsii eksportnoho potentsialu rehionu. Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia. 2022. № 2 (100). S. 26–31.
30. Hryniv V. Ekonomichni zminni, shcho dozvoliaut prohnouvaty rozvytok potentsialu rehionu. Uspikhy i dosiahnennia u nautsi. 2024. № 2. S. 267–279.
31. Derhaliuk M. O. Stratehichne upravlinnia potentsialom rehionalnykh ekonomichnykh system. Economic synergy: naukovyi zhurnal. 2022. Vyp. 3(5). S. 38–46.
32. Derhaliuk M. O. Intehratsiinii pidkhid do vyznachennia sutnosti poniattia «ekonomichni potentsial rehionu». Infrastruktura rynku. 2023. № 71. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/39.pdf
33. Nechaieva I., Borysenko O., Onufriienko N. Analiz mozhlyvosti ta obgruntuvannia neobkhidnosti stvorennia proektiv rozvytku liudskoho potentsialu rehionu. Ekonomika ta suspilstvo. 2021. № 27. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/464>
34. Pedchenko N. S., Strilets V. Iu. Biudzhetni potentsial rehionu: otsinka ta perspektyvy rozvytku. Monohrafiia. Poltava : PUET, 2014. 220 s.
35. Pilko A. D., Khorobchuk O. I., Dederchuk O. M. Teoretychni osnovy formuvannia eksportnoho potentsialu rehionu. Ekonomichni visnyk NTUU «KPI» : zbirnyk naukovykh prats. 2022. № 23. S. 20–25.
36. Tulchynska S. O., Derhaliuk M. O. Ekonomichni potentsial rehionu yak stymulator intensyfikatsii rozvytku rehionalnykh ekonomichnykh system v umovakh tsyfrovizatsii. Naukovyi visnyk Polissia. 2022. № 2 (25). S. 114–123.
37. Balatskyi Ye. O., Boiko A. O. Teoretychni pidkhody do vyznachennia biudzhethnoho potentsialu mista ta osnovni zasady yoho formuvannia. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2014. Vypusk 1(10). S. 212–216. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/592>
38. Balatskyi Ye. O. Formuvannia naukovometodychnykh zasad vyznachennia biudzhethnoho potentsialu mista. Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. 2011. № 29. Ch. 1. S. 116–121.
39. Hoblyk A. V. Metodychni osnovy otsinky sukupnoho potentsialu mista. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia. 2013. Vyp. 33. S. 208–216.
40. Ivanytska M.P. Kontseptualni pidkhody do otsinky podatkovoho potentsialu mista. Ekonomichni analiz : zb. nauk. prats / Ternopil'skyi natsionalnyi ekonomichni universytet; redkol.: S. I. Shkaraban (holov. red.) ta in. Ternopil: Vydavnycho-polihrafichniy tsentr TNEU «Ekonomichna dumka». 2013. Tom 14. №1. S. 254–259.
41. Azhaman I. A., Zhydkov O. I. Teoretychne obgruntuvannia sutnosti ta vlastyvoستي potentsialu pidpriemstva. Ekonomika ta derzhava. 2018. № 5. S. 45–48.
42. Buhai V. Z., Horbunova A. V., Kliuieva Yu. V. Teoretychni osnovy formuvannia potentsialu pidpriemstva. Visnyk zaporizkoho natsionalnoho universytetu. 2011. №1(9). S. 27–33.
43. Honchar O. I., Halkina Yu. H. Evoliutsiia katehorii «potentsial pidpriemstva» ta yii rol v ekonomichnykh doslidzhenniakh. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. 2009. № 5. T. 3. C. 245–247.
44. Zhdan O.M. Ekonomichne obgruntuvannia terminu «potentsial pidpriemstva». Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. 2010. Vyp. 20.3. S. 139–142.
45. Kuzmin O. Ie., Melnyk O. H. Diagnostyka potentsialu pidpriemstva. Marketynh i menedzhment innovatsii. 2011. №1. S. 155–166.
46. Shynkarenko V., Kryvoruchko O. Suchasne rozuminnia potentsialu pidpriemstva. Ekonomika transportnoho kompleksu. 2011. Vypusk 18. S. 47–58.
47. Lax L. Potent Enterprise: A Narrative of the Potential Enterprise Newsletter: Philosophical Management, Ethical Business And a Better World. Lincoln, NE : iUniverse, 2006. 160 p.
48. Savall Y., Zardet V., Bonnet M. Releasing the untapped Potential of Enterprises through socio-economic Management. Geneva : International Labour Organization, 2008. 180 p.

Sevostianov V.S. Postulates, laws and principles of strengthening a potential of an enterprise economic security system.

Approaches to understanding economic security of an enterprise are examined, including the protective, competitive, resource-based, resilience, evolutionary, process-oriented, harmonization, and convergent approaches. A concept of economic security is analyzed within the framework of each of these approaches. A notion of an enterprise economic security system is highlighted and its interpretation is provided. It is shown that there are various approaches to understand such a system. In particular, its perception can be as: a set of functions, subjects, objects, and methods; a set of various measures; a combination of subjects and objects of economic security, along with rules, principles, and procedures; and as a complex of interrelated actions of organizational-economic, legal, and functional nature. Existing approaches to understand the concept of potential in its general scientific interpretation are outlined. It is shown that the notion of potential is applied in economic science to various objects, including a state, an industry, a region, a city, an enterprise, and separate subsystems within an enterprise. A definition of the potential of an enterprise's economic security system is proposed as the enterprise's available capabilities, tools, and resources that can be used within the economic security system to protect it from risks and threats arising from both the internal and external environment, to mitigate their consequences, and to overcome or limit

their negative impact. Within the framework of fundamental foundations for strengthening the potential of an enterprise's economic security system, the postulates, laws, and principles of such strengthening are examined, and the role of each is defined. A composition of the postulates for strengthening the potential of the enterprise's economic security system is outlined. The set of laws is presented, and their content is described in the context of enhancing the system's potential. A set of principles for strengthening the potential of the enterprise economic security system is proposed, including the principles of legality, integrity, purposefulness, subjectivity, consistency, enterprise coverage, continuity, rhythm, proactive character, economic feasibility, balance between centralization and decentralization, sufficiency, redundancy, uniqueness of actions, adaptability, and interchangeability of components. Each principle is explained in detail, along with the negative consequences of its violation.

Keywords: *enterprise, economic security system, postulates, laws, principles, potential, strengthening.*

Севост'янов Віталій Сергійович – аспірант кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Стаття подана 03.05.2025.